

עם דני דניאלי, מנהל 'בית אבי חי'

יהדות מעבר לכל אידאולוגיה

- טענת בשיחת הכנה איתי שבשנים האחרונות הפך שיח הזהות היהודית, למרבה הצער, שולי במדינת ישראל. לי דווקא נדמה שאם יש משהו שאני שומע השכם והערב זה את שיח הזהות היהודית. אולי אני טועה, כי אני מסתובב יותר בחוגים מסוימים, ובכל זאת מתמיהה אותי הרושם שלך בדבר השוליות של השיח הזה. נראה לי שהמון גופים עוסקים בנושא הזה – גופים שקשורים ברפורמים, בקונסרוטיוויזם וכו'. האם באמת הנושא הזה הפך לשולי, ומה התרומה הייחודית שלכם בתחום הזה?

- ייתכן שאתה צודק שיש עוד גופים שמתעסקים בעניין, אבל הרבה פחות מאיתנו. מכל מקום, גם אלה שעוסקים בכך, אם תבדוק אל איזו אוכלוסייה הם פונים, מי מתעניין בנושאים האלה, האם הם מגיעים גם לאוכלוסיות צעירות, לעולים מחבר המדינות וכיוצא בזה – אז תראה שהפעילות שלנו ושלם היא שונה. אני מדבר על פעילות שאין בה אינטרס פרטיקולרי. למשל, אם אתה מדבר על התנועה הרפורמית או הקונסרוטיוויית ועל ארגונים אורתודוקסיים, הרי שאין לכל אלה בהכרח עניין בשיח הישראלי בהקשרו הרחב ביותר. הם מעוניינים לייצג זווית ראייה פרטיקולרית, ייחודית להם. אנחנו, לעומת זאת, טוענים שבית אבי חי מרחיב את היריעה ואת גבולות השיח. הקולות שהוא מאפשר לבטא בשיח הזה באים ממקום שהוא לא מגורי. נקודות המבט שהוא מביא לידי ביטוי הן רחבות, וזה חלק מהמסר וחלק מהמהות של הפעילות שלנו.

ייחוד נוסף שלנו הוא שאנחנו עוסקים רק בכך. נראה לי שתתקשה מאוד למצוא מוסדות שעוסקים רק ביהדות וישראליות, במבט לא 'אינטרסנטי' ובהתמסרות בלעדית לעניין השיח שאנחנו מדברים עליו.

- כלומר, לדעתך אתם לא מייצגים שום אינטרס אידאולוגי... אז מה אתם מעוניינים להעביר לציבור הישראלי מעבר ל'חיבוק הגדול'?

- 'חיבוק' ו'ליטוף' זה לא אנחנו... אנחנו לא מחבקים ולא מלטפים אף אחד. אנחנו באים ואומרים: איננו מייצגים שום השקפת עולם, ודאי לא ממליצים על אורח חיים כזה או אחר. כל מה שאנחנו באים ואומרים הוא שיהודי ישראלי שחי בעת הזאת כאן אינו פטור ממתן תשובה אישית, על פי מבנה אישיותו, אמונותיו וכו', לגבי הזיקה והשייכות שלו למכלול של התרבות היהודית-ישראלית. אנחנו אפילו עושים זאת כמתנה לעם ישראל – בלי 'לגזור קופון', בלי לקבל כספי ציבור.

- האם אפשר בכל זאת להגדיר אתכם מבחינה אידאולוגית?

- שום אידאולוגיה מגזרית. אנחנו רק טוענים ששום יהודי שחי בארץ אינו יכול לפטור את עצמו מעיסוק בשאלת הזהות היהודית-ישראלית, ואם אינו מסתכל בעניין זה אופן רחב, הוא מפסיד. החילוני שמסתגר בחילוניות מפסיד את עושר ההיסטוריה היהודית; דתי שמתנזר ומתנכר למוזיקה, לתאטרון ולספרות העברית החדשה – גם הוא מפסיד. אמירת יסוד אישית שלי הוא שאנחנו נמצאים בתקופה שבה אנשים נוטים לצאת מהגבולות של ההגדרות הצרות. בקשת הזהויות שנוצרת בארץ אפשר לראות היום משהו הרבה יותר מגוון וצבעוני מבעבר; אנשים פתוחים לחיפוש, פתוחים להכלה של דברים שלא היו שייכים לבית-הגידול שלהם, ובעינינו זה דבר מרהיב.

אנחנו לא מהססים לעסוק בסוגיות קשות בחברה הישראלית. למשל, אנחנו עוסקים בדמותה של השבת יחד עם המגזין **ארץ אחרת**. עסקנו בנושא המשפט והחינוך. בשנה שעברה היו לנו 10 סדרות שהיו קשורות בסוגיות היסוד של הישראליות, וזה כלל אופנה, ספורט, חינוך, משפט, קולנוע, השפה העברית. בחלק מן הדברים ניכרה התגוששות ופולמוס עז בין הדוברים ובקהל. אנחנו לא בורחים מחיכוכים. הכוונה היא לומר לאנשים: בואו תהיו קשובים לדעות אחרות, לנימים אחרות. למשל, בראש חודש אייר עסקנו בתרבות הזיכרון וההנצחה. והדיון היה קשה מאוד וכואב.

- מדוע?

- הציתה את הוויכוח מירב מיכאלי, שהזמנו אותה לדבר. היא עוררה פרובוקציה, גם אם לא התכוונה לכך, כשטענה שנוח לנו לדבר על המתים ואנחנו נוטים לשכוח את הפצועים ונפגעי הנפש מן המלחמות ומה זה אומר עלינו כחברה. כלומר, הדיון הגיע למקומות שנוגעים בקצות העצבים החשופים של החברה שלנו, כך שהדיון לא היה פשוט. בלא מעט אירועים מוצפים כאן נושאים ועניינים שאינם נוחים לשמיעה להרבה אנשים.

טיפוח יצירה במוזיקה ובתאטרון

- בוא נראה את סוגי הפעילויות שלכם. על אילו אירועים מדובר: מופעי תאטרון, זמרה, מפגשים עם מרצים?

- לצערי, מופעי התאטרון שלנו, בגלל מגבלות של מקום, מוגבלים להופעות של שחקן אחד או שניים (למשל 'דרייפוס' בהופעה של אלכס אנסקי). בתחום המוזיקלי – יש אצלנו מופעים מכל סוג שאפשר להעלות על הדעת: קלאסי, עממי, פייטנים, חזנות, רוק. הדגש באירועים האלה הוא על ייחודיות. אני אתן בקצת הרחבה דוגמה למופע שיזמנו בעצמנו, משום שאפשר ללמוד ממנו על הגישה שלנו: 'קולות הלוויים'. פיתח

אותו בחור בשם אילן גרין, בוגר להקת 'נקמת הטרקטור'. בשיח משותף שלו איתנו עלה הרעיון שהוא ילמד את הנושא של כלי הנגינה שהיו בבית המקדש. כמובן שאנחנו לא יודעים בדיוק מה היה טיבם של כלי הנגינה שמוזכרים במקרא ובמקורות קדומים אחרים, ויש גם הטוענים שכלי הנגינה המוזכרים במקורות הם רק 'מטפורה'. מכל מקום, מתוך הניסיון להבין את המוזיקה שהייתה אז, את טיב הקולות שהיו מושמעים במקדש, הוא בנה, בהשראת טקסטים שהוא למד, כלים ייחודיים, כתב להם מוזיקה מקורית ובנה על בסיס זה מופע. במקרה זה מדובר בהפקה שהיא שלנו ממש.

דוגמה אחרת: מופע שנקרא 'דקלה פוגשת את מרינה'. גם זה אירוע ייחודי, שאנחנו הזמנו. מופיעות בו שתי זמרות: מרינה מקסימיליאן-בלומין ודקלה גורי, זמרת מזרח תיכונית 'הארד-קורי', ולכן אולי אינה פופולרית כמו אייל גולן. בערב הזה מרינה מקסימיליאן שרה זמר מזרחי ודקלה שרה שירים רוסיים, וגם שתיהן שרות ביחד. זה מדגים יפה את סוג החשיבה שלנו – הפגשה של מרכיבים שונים בתרבות הישראלית.

דוגמה אחרת: מפגשים רבים שאנחנו עושים עם נורית הירש. בערבים האלה נורית הירש עוסקת לא רק ביצירה שלה אלא גם של אחרים ופוגשת אנשים שהם חדשים לה, ומופיעה איתם במשותף. למשל: היה לה מפגש עם לאה שבת. בערבים האלה משוחחים על מקורות היצירה, מציבים אותם זה לצד זה. בתחום הגיז אנחנו מאתגרים אמנים, בין כאלה שחיים בארץ או בארצות הברית, לעשות עיבודי ג'ז של מוזיקה יהודית וישראלית. מבחינתם, בחלק גדול מהמקרים, זהו חידוש בדרך היצירה שלהם. מפגש מסוג אחר יכול להיות בין איש רוח לבין אמן – למשל, בין יוכי ברנדס הסופרת לעלמה זוהר הזמרת. במופע שתיהן מדברות ושרות על התנ"ך.

העיסוק אצלנו במוזיקה נעשה גם באופן עיוני: שילוב מוזיקה, שירה, ספרות, היסטוריה.

בתחום התאטרון: אנחנו 'מעצימים' קבוצה של בוגרי 'ניסן נתיב'. אנחנו נותנים להם במה והם מעין 'להקת בית' שלנו.

היבט נוסף בפעילות שלנו: לצד אמנים מוכרים אנחנו גם נותנים במה – דבר שהתפתח תוך כדי עשייה – להרכבים מוכרים פחות. המסגרת שאנחנו נותנים להם נקראת 'מוזיקה בשני'. זוהי במה מושקעת מאוד מבחינת המאמצים שלנו, שבה מופיעות להקות שעוברות רף מוגדר של איכות. הלהקות האלה עוסקות בזוויות מעניינות שונות במוזיקה יהודית וישראלית. זה נראה לנו עניין חשוב – לתת במה ליוצרים, שלא מקבלים כמעט אפשרות הופעה במסגרות אחרות. ההרכבים שמופיעים פה, על אף איכותם, מתקשים להופיע במקומות אחרים.

אם תדפדף בתוכניות שלנו, תראה את מוטיב המפגש – חזנות ופיוט מזרחי, לדינו וישראליות. לעתים יש חיבורים מסוגים אחרים: למשל ערב על יעקב אורלנד, המחבר

מוזיקה ועדות אישית של בת משפחה או חברים. זה על קצה המזלג בתחום המוזיקה. בתחום העיון – מתוך התפיסה הרחבה שלנו נפגשים בתוכנייה שלנו זוויות ומקומות שונים לגמרי אלו מאלו. עוסקים בתנ"ך, ברמב"ם, בלוינס. זה נעשה לעתים בצורת הרצאה, לעתים עורכים סדרות מורכבות, שבהן אנחנו מצרפים מרצים ואמנים או אנשים שבאים מדיסציפלינות שונות זו מזו. רק כדי לתת דוגמה: סדרה בשם 'אמהות בטיפול'. הסדרה לקחה את הדמויות הנשיות הבודדות שמופיעות בתלמוד. הרצתה על כך ד"ר רוחמה וייס, והיא באה איתן כביכול לטיפול אצל פסיכולוג. היא עבדה בצמד עם אבנר כהן, שהוא פסיכולוג, והם מנסים להיכנס אל תוך הסיפור ולתת לו פנים שיש בהם התעמקות בטקסט אך גם מימד רלוונטי לשאלות עכשוויות, שנוגעות בנו כיום.

סדרה מורכבת אחרת – חילוניות ורוחניות. משתתפים בה מרצים שונים, שבאים מ'מקומות' שונים. היא כוללת הסתכלות בתופעת ה'ניו אייג', ב'רוחניות' מזוויות שונות. הכוונה היא להציף באופן מאתגר מאוד עניינים שאנחנו חושבים שהם משמעותיים מאוד למי שהזהות היהודית-ישראלית מעסיקה אותו. לדעתי, רק מעטים מאוד מלבדנו עוסקים בכך.

תחומים מרכזיים אחרים שאנחנו מטפחים – השפה העברית ולוח השנה העברי. לא תמצא, כך נראה לי, מועדון בארץ שישתמש בתאריכים 'אדר' ו'ניסן'. אצלנו יש 'ליין תמוז' – מין שעטנו שגם קורץ לשפה העכשווית וגם לשורשים היהודיים. יש 'ליין אבי' – העצב והשמחה. כלומר, הריתמוס שלנו והתכנים מותאמים ללוח השנה העברי. מחוץ למוסדות דתיים איש לא מתייחס כמונו לראש חודש כאל תאריך משמעותי באמצעות שילוב עיון ומוזיקה.

קהל מגוון וצעיר מהרגיל

- מי הצרכנים שלכם? האם הם ניתנים לאפיון?

- הפנייה שלנו היא לציבור רחב מאוד. אבל המיקוד האנרגטי הוא בכיוון צעירים וסטודנטים. ונדמה לי שכאן אנחנו מצליחים יותר מהרבה מוסדות אחרים. יש אצלנו אפליה לטובה לגבי סטודנטים. ודאי שיש גם ערבים שתמצא בהם גם אנשים בגיל מבוגר יותר, אבל בחלק גדול מהסדרות הקהל מגוון מאוד. באירועי המוזיקה, אם לא מדובר בחזנות, הקהל מגוון מאוד מבחינה גילית ואחרת. יש לנו גם 'ליין' מיוחד לצעירים - במוצאי שבת, באופן קבוע, מתקיימים אצלנו מופעים שמיועדים להם.

- ובתוך הצעירים, באילו קהלים אפשר להבחין? יותר סטודנטים, יותר תיכוניסטים?

- יש אירועים מוזיקליים שמגיעים אליהם בעיקר תיכוניסטים. מבחינת השיווק שלנו, אנחנו מכוונים לסטודנטים ומעלה (מבחינת גיל והשכלה).

- אבל יש גם צעירים לא סטודנטים?

- יש גם לא סטודנטים. אבל מבחינת המאמצים המובנים שלנו אנחנו פועלים בעיקר מול הקמפוסים, מול תנועות הצעירים שקיימות בעיר (למשל 'התעוררות'). כתרומה קהילתית אנחנו גם מקיימים פעילות לצעירים הנמצאים בשנת שירות' לפני הצבא ('שין-שיניים') ופועלים בשכונות בירושלים. אנחנו נותנים להם יום לימודים שבועי בנושאי תרבות, ציונות ומנהיגות – מספטמבר עוד יוני. כאן מדובר בפרויקט קהילתי, שהולך וגדל. בשנה הקרובה, על רקע הצלחתו העכשווית, הוא יכפיל את גודלו.

- האם הכניסות לפעילויות שלכם הן לגמרי בחינם?

- התשלום המרבי שאנחנו גובים על אירוע הוא 50 ₪ - ובמקרה זה מדובר על אירועים אמנותיים איכותיים ומושקעים. הכניסה לרוב האירועים היא תמורת 30 ₪. סטודנטים לא משלמים אף פעם, לשום אירוע, יותר מ-20 ₪. 15 אחוז מהאירועים שלנו הם בחינם לגמרי.

שבירת מסורת והחייאת מסורת

- הקהל שבא לערבי השבת שלכם הוא דתי או לא דתי?

- יש לנו 'קבלת שבת' – מין 'קבלת שבת' במהופך, שיוצרת סוג של חיבור בין לימוד (הקשור בפרשת השבוע), שירה, סקצ'ים (מערכונים) ואורח, מרצה או אמן, שתחומי העשייה שלו או האמירה שלו מתחברים למוטיב שבו אנחנו עוסקים בפרשת השבוע. ההתמודדות הזאת 'מפצחת' את הנישה המסורתית, כלומר שברנו קצת את השפה המסורתית – לא כדי להשתולל אלא כדי לומר שאנחנו נכנסים לשבת עם חוויה שיש בה מימד גם רציני וגם משעשע.

הקהל שבא הוא הכי מגוון שאתה יכול להעלות על הדעת, גם מבחינת גילאים וגם מבחינת אחרות. זה הלהיט האמיתי של 'בית אבי חי'.

- אילו עוד סוגי אירועים ייחודיים יש לכם?

- יש לנו 'אירועי עוגן' – למעשה אירועים המוניים - תיקון ליל שבועות, למשל. מחוץ לבתי הכנסת אנחנו עורכים ביום זה את האירוע הגדול מכולם. היו לנו כאן באותו לילה 2,500 איש. כל הבניין גויס לצורך זה – האולמות, החצר. אנחנו עושים גם אירוע בטי' באב. משלבים עיסוק בתוכני תשעה באב (שנאת חיים וכיו') עם לימוד קולנוע.

- העניין של 'חילול שבת', למשל, לא מעסיק אתכם, ענייני הלכה?

- ההלכה לא רלוונטית כאן בכלל. אבל בתיקון ליל שבועות אין חילול חג, כדי למשוך קהלים שונים. הבית בנוי גם להפעלה בשבת, אבל אנחנו לא מפעילים אותו בשבת, פשוט כי אנחנו רוצים לנוח.

- אבל 'קלבת שבת' נערכת לפני כניסת השבת. כלומר, שאתם בכל זאת נזהרים בעניין...

- המילה 'זהירות' לא רלוונטית כאן. כמוסד שרוצה לפנות לכולם, צריך ליצור מצב שבו כולם יוכלו להגיע. אנחנו גם לא משתמשים בביטויים 'דתיים' ו'חילוניים'; קרן אבי חי אולי עוסקת ביחסי דתיים-חילוניים קצת יותר ('צו פיוס' וכו'). אנחנו פשוט פותחים את הבית לכולם, וכל אחד אמור למצוא כאן את מקומו ואת תחושת השייכות שלו.

- ומה לגבי 'עדות'? אתם מציינים, למשל, את 'חג הסיגד'. מדוע הסיגד, למשל, ולא הסהרנה? האם זה במקרה או שיש כאן חשיבה מסוימת?

- קודם כול, ציינו בשנה הקודמת את המימונה, אבל עשינו את זה באופן אחר מהמקובל – התייחסנו לתכנים. העיסוק בחג הסיגד נובע מכך שהסהרנה והמימונה הם חגים מוכרים לציבור הישראלי, ואילו הסיגד – בכלל לא. לא עשינו את האירוע בשביל האתיופים. כמובן, האתיופים מוזמנים, אבל הכוונה היא לשתף כאן את הקהל הישראלי הרחב במסורות ובשירה ובמצוקות הקשורות בחג הזה. ברור שלא אתיופים קשה יותר מלאחרים ביצירת התאמה בין המסורת שלהם לעולם של ישראל היום.

- ראיתי שהאתר שלכם שוקק חיים מאוד.

האתר שלנו הוא מבחינתנו מעין 'בית אבי חי וירטואלי'. הוא מודיע על אירועים, אבל יש בו גם עולם תוכן שלם, שנקרא 'ערך מוסף'. מופיעות בו כתבות שבגללן 'חטפנו על הראש'. כלומר, מדובר באמירות לא נוחות. אנחנו מאמינים שהתרבות החיה אינה בעלת אופי נוסטלגי, אינה בהכרח מחבבת ומלטפת. אם יש צורך להציף עניין באופן נוקב, מעורר פולמוס, אנחנו הראשונים שנעשה את זה. אפילו 'נעשה את זה בכיף'. כמובן שאני נזהר מ'פרובוקציה לשם פרובוקציה'. זה לא התפקיד שלנו; יש צורך לשמור על המכובדות ועל האיכות הגבוהה. אבל כשיש דברים שצריך להעלות מעל השטיח, אנחנו לא מהססים לעשות זאת.